ט: ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

כאילו התענה תשיעי ועשירי. כלומר כמו שלוהו הקב"ה להתענות והתענה אבל השתא ולמי אסור להתענות כדלמרינן בפסחים פרק אלו דברים (ד' סח:) מר בריה דרבינא כולי שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי וסבר לה כר"ע דאי כר' שמעאל לית ליה הך דרשה ובהכי ניחא הא דלא קאמר התם הכל מודים בערבי יום הכפורים דצעינן נמי לכם כדקאמר התם מעצרת:

יובל היא. להיות אסור בזריעה וקצירה כדכתיב (ויקרא כה) לא תזרעו ולא תקצרו ואע"פ שלא שמטו השמטת קרקע שדות המוזרות לצעליס ביובל:

מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו ולאחריו. פירוש מיעוטא דהיא מוקמינן אקריאת דרור שהיא לפניו ולא אתקיעה דלפני פניו ולא אהשמטה דלאחריו דכתיב בתריה ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו והא דמוקמי ריבוי דיובל לפני פניו ולאחריו משום דבעלמא נמי דריש הכי אלא דהכא מוקי מיעוטא בדמי מי נמי ריבוי דיובל משמע שריבה הכתוב שבכל ענין הוא יובל [וע"ע תו' זבחים כ"ד: ד"ה במקרא]: **דאפילו** בחוצה לארץ. ר' יוסי מודה [ב] מדקאמר נעיל ת"ל דליכא חד בסוף העולם ושמא נפקא ליה מקרא אחרינא:

מבריך. כופף היחור בארץ ומכסהו בעפר וקושר באמצע כפיפתו ואותו היחור יוצא לצד אחר כפוף [ד] מעט מעיקר האילן:

מרכיב. הוא המרכיב אילן בחבירו ומשמע דמבריך ומרכיב חייב בערלה וקשיא דבפ"ק דערלה (משנה ה) משמע דהרכבה פטור מן הערלה ותניא נמי בתורת כהנים [ג] ונעטעתם פרט למבריך ומרכיב מכאן אתה אומר סיפוק גפנים וספיקון [ד] וספוק סיפוקן אע"פ [ה] שהבריכן בארץ מותר ולשון סיפוק בגפנים כלשון [הרכבה [ו]] באילן ומה שמבריך בשנה זו ומוציא זמורות וחזר והבריכן לשנה אחרת זהו סיפוק סיפוקן וי"ל דהתם כשלא נפסקה מאציה ובאילן זקן והכא כשנפסקה מאציה כדמוכח [לקמיה [ז]] דמוקין לו משנת נטיעתו [ח]] (בפ"ק דערלה [ט]) ולריך לדקדק מי הוה שייך לשנוי הכי בפרק משוח מלחמה (סוטה דף מג:) גבי חוזר מעורכי המלחמה משום מבריך ומשני כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר [י]: **ומותר** לקיימן בשביעית. לא הוה לריך למיתני בשביעית כיון דתנא ריש ערב שביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקר והיינו טעמא דמפרש התם דנחשדו על השביעית אבל מי לא נאו הכי מותר לקיים כדאמר התם א"כ אם היה כאן שום איסור לא היה מתיר לקיים ולקמן [יא] נמי קתני אין נוטעין פחות משלשים יום [הא שלשים יום נוטעין לכתחלה [יב]] והיא דלדברי האומר שלשים לריך שלשים ושלשים מוקי לה ר"ת לענין ערלה ולא לענין שביעית כמו שאפרש [יג] ומדקאמר מותר לקיימו הוה משמע דלכתחלה אסור ליטע דאי לכתחלה שרי מה שייך מותר לקיימו ושמא אירי דבעי למיתני סיפא אסור לקיימו תנא ריש מותר לקיימו ותימה דבפ"ב דשביעית (משנה ח) תנן ומייתי לה בפ"ק דמו"ק (דף ג:) שחורשין בשדה הלבן עד פסח ובשדה האילן עד עצרת וכיון דאפילו ליטע בתחילה שרי שלשים יום לפני ר"ה אמאי אסור לחרוש לשתרי נמי לחרוש עד לפני ר"ה שלשים יום ואור"ת דלא החמירו בנטיעה כמו בחריסה משום דאין תוספת שביעית דאוריתא אלא בחריסה דכתיב ביה קרא כדדרשינן לעיל (ע"ח) מבחריש ובקציר תשבות ועוד יש ליתן טעם משום דכל חורש ערב שביעית הוי להועיל בשביעית אבל אין לאסור ערב שביעית ליטע מחמת שהאילן גדל בשביעית דכל האילנות נמי מיגדל גדלי בשביעית וא"כ לא יטע לעולם ובירושלמי מפרש טעמא אחרינא ברישן שביעית דגרסינן התם ולמה עד עצרת עד כאן הוא יפה לפרי מכאן ואילך מנגל פירותיו והא תניא אחד אילן קרח ואחד אילן מאכל עד כאן מעבה הקורות מכאן ואילך ממיט כאן ולפי טעם זה ניחא דאין דאין מועיל לאילן מכאן ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית: ופירות

כאילו התענה תשיעי ועשירי. ת"ר [א] יובל היא [ב] אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יובל היא אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא שלחו יכול אע"פ שלא תקעו ת"ל היא וכי מאחר שמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעיט מפני מה אני אומר יובל [ג] היא אע"פ שלא שלחו ואין יובל אא"כ תקעו לפי שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים ואי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר דבר אחר זו מסורה לב"ד וזו אינה מסורה לבית דין מאי דבר אחר וכי תימא אי אפשר דליכא חד בסוף העולם דלא משלח [ד] זו מסורה לב"ד וזו אינה מסורה לב"ד בשלמא לרבי יוסי כדקאמר טעמיה אלא לרבי יהודה מ"ט אמר קרא [ה] וקראתם דרור בארץ [ו] וקסבר [ז] מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו [ח] דכולי עלמא דרור לשון חירות מאי משמע דתניא אין דרור אלא לשון חירות א"ר יהודה מה לשון דרור כמדייר בי דיירא ומוביל סחורה בכל מדינה אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים [א] שלשתן מעכבות בו קסברי מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו והכתיב יובל ההוא דאפילו בחוצה לארץ והכתיב בארץ ההוא [ט] בזמן שנוהג דרור בארץ נוהג בחוצה לארץ בזמן שאינו נוהג בארץ אינו נוהג בחוצה לארץ: ולנטיעה: מנלן דכתיב [ב] שלש שנים ערלים וכתיב [ג] ובשנה הרביעית ויליף שנה שנה מתשרי דכתיב [ד] מראשית השנה ולגמר שנה שנה מניסן דכתיב [ה] ראשון הוא לכם לחדשי השנה [ו] דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים ואין דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שיש עמה חדשים: ת"ר [ז] אחד הנוטע אחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית שלשים יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית ופירות

יובל היא יובל אע"ג שלא שמטו כו'. יובל היא תהיה לכם לעיל מייתי כמיב והעברת שופר וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור והדר כתיב יובל היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא לדרשה והכי מדרשינה יובל היא לכם מ"מ ואפי' לא נעשו בו דבריס אלו העברת שופר ולשון אל אחוזה דהיינו שמיטת קרקעות שקנו זה מזה לכתיבת בתר המי קרא ובשבתם איש אל אחוזתו אעפ"כ שם היובל עליו להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה כדכתיב לא תזרעו וגו': יכול אע"פ שלא שלחו. עבדים יהא יובל: ת"ל היא. אם עשית דבריס אלו היא יובל ואם לאו אינו יובל ולקמיה מפרש ויובל מאי מזי דתלי בקריאת דרור: שאפשר לעולם בלא שילוח עבדים. פעמים שאין עבד עברי בישראל שיטענו שילוח: ואי אפשר. שלא יהא שופר מצוי בעולם לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכתוב לא תלה אלא בדבר המצוי לעולם: ד"א תקיעת שופר מסורה לב"ד. לצוות לשלוחם לתקוע ושילוח עבדים מסורה ליחידים ואם יאמן יצטל היובל הלכך לא תלאו הכתוב בו: אמר קרא וקראתם דרור. וסמיך ליה יובל היא: מקרא נדרש לפניו. מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מייה ולא אתקיעת שופר הכתובה לפני פניו: במדייר בי דיירא. מי שהוא ברשותו לגור בכל מלון שילה: ולאחריו. שמיטת קרקעות דכתיב בתריה ובשבתם איש אל אחוזתו: והכתיב יובל. לרבות דמשמע יובל מ"מ: ולנטיעה מנלן. דר"ה שלה תשרי: מבריך. כופף את הזמורות בארץ שקורין פרופינ"ש: מרכיב. אילן בחבירו שקורין מויסטו"ר: עלתה לו שנה. כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה: פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה. עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על קודש: ופירות

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [שבת לב: קידושין טו: ב"מ לה. זבחים כד: מולין קיח:], ג) קידושין לח:, ג) [לעיל ז. מ:], ד) [תוספ' פ"ח ותוספ' שביעית פרק ב], ה) קדושים פרשתא ג ה"ב, ו) י:, ז) [וע"ע תו' קידושין לו: ד"ה כל מלוה], ח) בדף י: ד"ה שלשים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"ר יובל היא יובל אף ע"פ שלא שמטו כו' ר' יוסי אומר יובל היא יובל אע"פ: (ב) שם מפני מה אני אומר יובל אע"פ כל"ל ותיבת היא נמחק:

גליון הש"ם

גמ' וקסבר מקרא נדרש לפניו. עיין סוטה לג ע"ב תד"ה ור"י [שם ע"א]:

ליקוטי רש"י

המבריך. שכופף [הזמורה לו היחור] בארץ [סוטה מג:]. כמו ויכרך הגמלים (בראשית כד) כופף זמורת גפן מזמורת ומגביהה בקרקע בגלדיה לגפן ולגפן יקורין בלע"ז פרופנייר"ל [ב"ב יט:]. כופף אמצעית הגפן בקרקע ומכסהו בקרקע באמצעיתו וכשנשרש באמצעיתו מותכין עיקר הראשון ועשו אחי גפנים [רשב"ם ב"ב פג:]. ויכרך הגמלים. הרביצם [בראשית כד יא].

המרכיב. שעוקר האילן ונוטל מן הארץ שבשנאי האילן ומוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ומשם ממנין אותו אילן שעוקל ממנו ויש"ראל מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גפן וזה פירותיו דקין דהוו ממין אחד זה בזה [פוטה שם].

הגהות וציונים

(ג) בכת"י דליכא עבד בסוף העולם זו מסורה: (ב) בכת"י נוסף ולא לאחריו. וכ"ה בתוס' כאן ובסוטה דף לג ע"א ד"ה ור' יהודה. וכ"ה נכון ועיין טורי אבן (דף"ס): (ג) בתוס' הרא"ש ור' יוסי גמי מודה בהא: (ד) צ"ל רחוק (גנזי יוסף): (ה) תיבת "וספוקן" מיותר (בארות המים) וליתא בתו"כ שם: (ו) תיבת הרא"ש: (ז) רש"א (גליון) בדפו"י איתא הברכה. והגיה מהרש"א כלפנינו, ועיין בהג"ר שמחה מדעסוי"א: (ח) ת"י (גליון): (ט) רש"א מ"ז (גליון) ועיין רש"ש: (י) רש"א (גליון):

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"י מהל' שמיטין הל' יג סמג עשין קנא: נא ב מיי' שם הל' ח:

תורה אור השלם

א) וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקָרָאתָ דְרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ: [ויקרא כה, י]

ב) כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: [ויקרא יט, כג]

ג) וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַיְ: [ויקרא יט, כד]

ד) אֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: [דברים יא, יב]

ה) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: [שמות יב, ב]

רבינו חננאל

ת"ר יובל אע"פ שלא השמיטו הקרקעות ואע"פ שלא תקעו בשופר. יכול אע"פ שלא שלחו את העבדים ת"ל היא. כלו' וקראתם דרור ושלחתם את העבדים יובל היא ואם לאו אינה יובל דברי ר"י ר' יוסי אומר יובל אע"פ שלא שמטו ואע"פ שלא שלחו את העבדים יכול אע"פ שלא תקעו ת"ל היא אפילו לא קיימו בה אלא מצוה אחת יובל היא: א"ר יוסי וכי מאחר שהכתוב תולה אותה בתקיעת שופר. פי' דכתיב תעביר השופר בכל ארצכם וקדשתם את שנת החמשים שנה כלומר כיון שתקעתם נתקדשה השנה. ומקרא אחר תולה אותה בשילוח עבדים שנאמר וקראתם דרור יובל היא כפני מה אני מרבה התקיעה בלבד לפי שאפשר לעולם בלי שילוח עבדים. כלומר אם אין בכל ישראל עבד עברי מה יעשו ואי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר דהא משתכחן בכל עידן ולא עוד אלא שהתקיעה מסורה לב"ד. ושילוח עבדים והשמטת קרקע מסוריין לכל אדם. הנה ר' יוסי פריש טעמיה. אלא ר' יהודה מאי טעמיה. קסבר מקרא א' נדרש לפניו. ולא לפני פניו. פי' כתיב יובל היא ולמעלה מזה כתיב וקראתם דרור דורשין יובל היא על וקראתם דרור. וזהו מקרא נדרש לפניו ואין דורשין יובל היא על והעברת שופר שהוא קודם וקראתם דרור. נמצא וקראתם דרור לפניו ונמצא והעברת לפני פניו: לשון דרור חירות. כמדייר בי דיירא ומוביל סחורה לכל מדינה: א"ר יוחנן זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכ"א שלשתן מעכבין קסברי מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ולאחריו. ואקשינן והכתיב יובל היא למעט ופרקינן האי יובל לא אתא למעט אלא ללמד שתהא יובל נוהגת בחוצה לארץ האי אי בהדיא כתיב וקראתם דרור בארץ לכל יושביה. ודחינן ההוא דרור בארץ לכל יושביה היא. ללמד בזמן שאתה קורא דרור בארץ אתה קורא דרור בחוצה לארץ: ולנטיעה. פי' שני הערלה מתשרי מנינן מנ"ל דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים וכתיב ובשנה הרביעית ויליף שנה שנה מתשרי: ת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית שלשים יום לפני ר"ה עלתה